

УДК 330

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Семикіна К.В., асистент, ДНАБА

У статті зроблено аналіз ситуації щодо залучення інвестицій в сільське господарство і поліпшення інвестиційного клімату, вивчені регіональні особливості залучення інвестицій в АПК України. Окреслено специфіку аграрного сектора економіки, виявлено головні проблеми залучення інвестицій в АПК та основні чинники, що зумовлюють їх. Крім того, охарактеризовані основні умови для створення сприятливого інвестиційного клімату в економіці в цілому та в аграрному секторі зокрема.

Ключові слова: агропромисловий комплекс України, інвестування, фінансовий лізинг, дорадчі центри, екологічний стан територій.

ВСТУП

Сучасне суспільство важко уявити без такого економіко-правового явища, як інвестування. Однією з найгостріших проблем активізації інвестиційної діяльності в Україні є нестача інвестиційних ресурсів. Агропромисловий комплекс, як один із базових секторів економіки України потребує значних інвестиційних ресурсів. Стале виробництво, відсутність коштів на модернізацію виробництва, недосконала законодавча база, слабка підтримка держави, нестача кваліфікованої робочої сили робить процес інвестування у цей сектор непривабливим для інвестора. Актуальність даної теми зумовила доцільність дослідження.

Проблемі розвитку інвестиційного процесу сьогодні присвячені наукові праці вітчизняних вчених економістів В. Алексейчука, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, М. Герасимчука, Б. Губського, С. Гуткевич, М. Дем'яненка, І. Караваєвої, М. Кісіля, П. Лайка, А. Музиченка, Г. Підлісецького, П. Саблука, А. Фукса, А. Холопова, О. Шпичака та ряду інших. В їх публікаціях висвітлюються актуальні складові цієї важливої багатопланової проблеми, яка має визначальний характер щодо виходу аграрного сектору з кризового стану, відновлення матеріально-ресурсного потенціалу забезпечення розвитку конкурентоспроможного виробництва. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання, пов'язані із особливостями інвестування в АПК, залишаються недостатньо вивченими.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є визначення проблем інвестування агропромислового комплексу України та шляхів їх подолання.

РЕЗУЛЬТАТИ

В останні роки територіальні диспропорції розміщення інвестиційного капіталу мають тенденцію до зростання. Так, на одного жителя столиці України припадає 707 дол. США іноземних інвестицій, водночас, на одного жителя Чернівецької області — 16, Хмельницької та Луганської областей — 20 дол. США. За оцінками Інституту реформ, по показниках привабливості регіонів (за підсумками 6 місяців 2010 року) по 4-х групах показників (економічний розвиток регіону, ринкова інфраструктура, фінансовий сектор, людські ресурси) вини найкращі у 7 регіонах (м. Київ, а також області в порядку значення: Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська, Одеська, Львівська). В переліку відстаючих Чернівецька, Хмельницька, Луганська, Чернігівська, Волинська області.

Слід зазначити, що лідерство м. Київ пояснюється також тим фактором, що зареєстровані у столиці інвестиції вкладаються в інші регіони, тобто при оцінці регіонального аспекту необхідно брати до уваги фактор штучного перерозподілу інвестиції між регіонами.

За обсягами прямих іноземних інвестицій в АПК станом за 2009 рік тримають першість 6 областей та м. Київ (рис. 1).

Сільськогосподарське виробництво завжди належало до ризикованих видів діяльності внаслідок значної залежності від гідрометеорологічних умов: кількості опадів, суми ефективних температур, стихійних гідрометеорологічних явищ. За даними багаторічних спостережень, серед областей України найбільш ризикованим є ведення сільськогосподарської діяльності в Донецькій, Одеській, Закарпатській, Кіровоградській областях та Автономній Республіці Крим.

Аналіз даних свідчить про те, що ризикованість ведення сільськогосподарської діяльності та екологічна ситуація, що склалася на території України, є вагомими чинниками для інвесторів щодо прийняття ними рішення про вкладання коштів у сільськогосподарську галузь.

млн. грн.

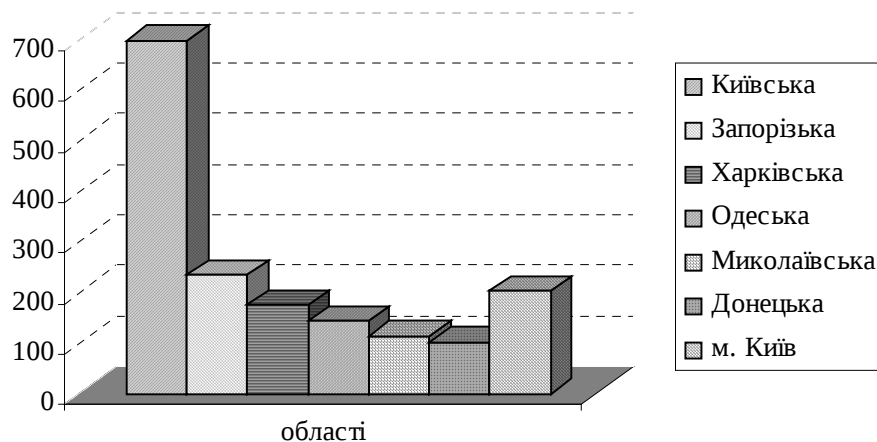

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій

Проведений аналіз дозволив визначити основні проблеми залучення інвестицій в сільське господарство.

Серед проблем макроекономічного характеру можна виокремити кілька груп.

Соціально-економічні фактори. В Україні до цього часу не сформована чітка стратегія розвитку економіки, не визначені основні напрями та заходи щодо її реалізації. Першочергового вирішення потребує велика низка питань, але через відсутність достатньої кількості ресурсів підтримка цих пріоритетів не здійснюється достатньою мірою. Природно, це викликає певне нерозуміння з боку іноземних інвесторів, насамперед щодо питань розвитку підприємництва, формування дієвої інфраструктури у сільській місцевості, інформаційного розвитку, започаткування купівлі-продажу землі, іпотечного кредитування, підвищення рівня доходів та подолання бідності населення.

Серед макроекономічних чинників, які не сприяють залученню інвестицій, слід визнати: недосконалість нормативно-правової бази, значний рівень тінізації економіки та корупції, високий рівень податків, відсутність налагодженої системи збуту продукції тощо. Економічна ситуація в країні характеризується достатньо високим рівнем ризику для інвесторів. Формуванню ємного ринку не сприяє низька платоспроможність населення.

Головним чинником зниження активності інвестиційного процесу в аграрному секторі слід вважати відсутність довгострокового кредитування. Через відсутність відповідної застави, сезонність і ризикованість сільськогосподарського виробництва банки не можуть забезпечити сільськогосподарські підприємства середньо-та довгостроковими кредитами. За такої ситуації лізинг є одним з доступних та ефективних способів фінансування придбання сільськогосподарської техніки й обладнання. У країнах з ринковою економікою до 50 відсотків капіталовкладень здійснюється за рахунок лізингових операцій.

Проте, в Україні і досі не повною мірою використовуються можливості цього фінансового інструменту. Темпи розвитку лізингу невисокі, особливо в галузі сільського господарства.

До проблеми низької платоспроможності додається ще і проблема нерівних умов для суб'єктів ринку лізингових послуг. Потужна монопольна позиція державних лізингових компаній зумовлена використанням безпроцентних бюджетних коштів. Це дає змогу знижувати розмір лізингових платежів на ставку банківського кредитування. Наприклад, НАК «Укراгролізинг» надає у фінансовий лізинг техніку під 3-5 відсотків річних, а приватні лізингові компанії — під 25-28 відсотків.

Враховуючи традиційний рівень сплати кредиторської заборгованості по кредитах під гарантії Уряду очікується зниження обсягів купівлі основних видів сільськогосподарської техніки сільськогосподарськими товаровиробниками та посилення монопольного впливу державних лізингових компаній. Отже, найближчим часом розвиток приватного лізингу в аграрному секторі економіки України не має вагомого підґрунтя.

У зв'язку з реформуванням сільського господарства, починає зростати інтерес до іпотеки. Земля та майно сільськогосподарських підприємств перейшли у приватну власність. Тому за наявності відповідної законодавчої бази найближчим часом вони можуть стати об'єктами застави. Відсутність дозволу купівлі-продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення не дозволяє сфор-

мувати реальну ринкову ціну землі, яка б відповідала обсягу попиту та пропозиції. Це знижує значення впливу фактора вартості землі на активізацію інвестиційних процесів в аграрному секторі. Ринкова ціна дозволить активізувати довгострокові інвестиційні проекти.

Серед важливих проблемних питань інвестори відзначають складності судового захисту своїх прав (тривалий час розгляду справ, абсолютно протилежні рішення різних судів та невиконання судових рішень). Насамперед, це стосується процесів, де стороною є податкові, митні та інші державні органи. Саме дії цих органів викликають найбільше нарікань інвесторів.

Політичні фактори. На думку деяких закордонних експертів в Україні залишається високою вірогідність політичних ризиків, що не сприяє залученню інвестицій. Ці ризики, крім іншого, обумовлені певною непослідовністю щодо напрямків і моделей міжнародної інтеграції України, зміною законодавства в сфері інвестицій і підприємництва тощо.

Постійна політична боротьба за владу, і як наслідок, зміна керівництва країни призводить до постійної зміни «правил гри», у томі числі у сфері інвестування. За таких нестабільних умов ризиковість інвестиційного проекту зростає.

Організаційно-інформаційні фактори. Наявність відповідної та достовірної інформації, обізнаність про стан справ і перебіг процесів завжди є необхідною умовою для прийняття виважених рішень. Для прийняття рішення про інвестування АПК України потенційним іноземним інвесторам вкрай необхідно чітко орієнтуватися не лише у відповідному законодавчому полі України, а і отримувати економічну, наукову, кон'юнктуру, та фінансову інформацію, а також інформацію про умови виробництва та збуту сільськогосподарської продукції в різних природно-кліматичних зонах України.

На поточний момент лише в 12 областях України діють сільськогосподарські дорадчі центри, створені, як правило, за допомогою міжнародних донорських організацій. Але такої інформаційної системи явно не достатньо, оскільки для повноцінного обміну інформацією повинно бути задієно кожену область країни.

Іноземні інвестори зацікавлені у тому, щоб звести свої ризики до мінімуму, тому вони приділяють багато уваги складанню бізнес-планів своїх інвестиційних та інноваційних проектів. Для складання реального науково обґрунтованого бізнес-плану потрібно мати доступ до великої кількості різноманітної інформації. За низького рівня розвитку інформаційної підтримки АПК часто виявляється, що потрібна інформація або відсутня, або недоступна з тих чи інших причин (є закритою, як наприклад, схеми землекористування масштабу 1:10000, або відсутні й переклади на іноземні мови).

Прикладом цього може бути відома канадська компанія MacCai№Food Co., перешкодою для роботи якої була відсутність необхідної інформації. Компанія була зацікавлена в розміщенні на території України комплексу з переробки картоплі, а також в забезпеченні його сировиною, тобто у веденні промислового виробництва картоплі. Для складання бізнес-плану з організації сільськогосподарського виробництва та для оптимізації розміщення переробного комплексу на території України компанія потребувала різноманітної інформації: карти ґрунтів та екологічного стану територій, дані про розміщення продуктивних сил, про розвиток транспортних шляхів та іншої інфраструктури регіонів. Виявилось, що: по-перше, отримати таку інформацію з одного джерела практично неможливо, по-друге, майже вся інформація виявилась платною, а, по-третє, деяку інформацію взагалі неможливо було отримати, тому що вона або не існувала взагалі, або виявилась закритою. Внаслідок цього, а також через необізнаність інвестора з українським законодавством, цей інвестиційний проект виявився не реалізованим.

Проблеми галузевого характеру. Тривалий виробничий процес, що зумовлює низькі темпи обороту капіталу, більш високі ризики, спричинені впливом погодних умов тощо. Сільськогосподарські підприємства обмежені у виборі працівників. Рівень професійної підготовки і відповідальності менеджерів та робітників не завжди є достатньо високим. Низький рівень менеджменту і дисципліни та кваліфікації працівників визнається експертами однією з найважливіших перешкод у залученні інвестицій.

Дуже типовою є ситуація, коли потенційні інвестори вимагають від українських партнерів надати розроблений ними бізнес-план інвестиційного проекту, але, як правило, ці розробки не відповідають міжнародним стандартам складання документів такого роду. Це свідчить про недостатній досвід українського персоналу в сучасному сільськогосподарському менеджменті.

Звичайно, важко вимагати від фермера, щоб він був здатний скласти такий складний документ, як бізнес-план. Це могли б зробити кваліфіковані фахівці, наприклад, з дорадницького центру. Але, мережа таких центрів в Україні знаходиться в зародковому стані.

Екологічний фактор. Інвестиційна привабливість земель сільськогосподарського призначення в Україні сильно різниться в залежності від екологічного стану територій та регіональних природно — кліматичних умов. Інвестори не зацікавлені вкладати гроші в сільськогосподарське виробництво на малопродуктивних, еродованих або забруднених землях. Тому відповідь на питання, чому іноземні інвестиції не ідуть в Україну, треба шукати також і в сучасному стані українських земельних ресурсів.

За підсумками обстеження Держкомземом України (станом на 01.01.2000 р.) з 38,8 млн. га (92,3 відсотків) сільськогосподарських угідь 17,8 млн. га (51,9) — дефляційно небезпечні, майже 15 млн. га (35,8) еродовані, близько 10,7 млн. га (25,6) мають підвищену кислотність, близько 2,9 млн. га (9,7) засолені та солонцюваті, майже 3,7 млн. га (8,9) перезволожені та заболочені, близько 4 млн. га мають різний ступінь забрудненості радіонуклідами. Загалом до 90 відсотків орних земель в Україні зазнають різного ступеня деградації.

Для того, щоб вирощена на українських землях сільськогосподарська продукція могла реалізуватися споживачам на внутрішньому або світовому ринку, вона повинна відповідати встановленим санітарно-гігієнічним вимогам та стандартам.

Значна частка території України забруднена різними речовинами неорганічної і органічної природи через викиди промисловістю шкідливих речовин в атмосферу та скидів забруднених стічних вод. Внаслідок цього сільгоспугіддя України також потерпають від забруднення.

Тому вкрай необхідно, щоб інформація про реальний екологічний стан українських територій була прозора та доступна максимальній кількості користувачів: органам державного управління, науковцям, громадськості і, зокрема, міжнародним організаціям та потенційним інвесторам.

Таким чином, основними проблемами в залученні інвестицій до України є: низка проблем економічного, політичного, галузевого, організаційного, інформаційного та екологічного характеру.

Формування сприятливого інвестиційного клімату в ринковій економіці відбувається як на макро, так і на регіональному рівні шляхом оцінки існуючих проблем, пошуку шляхів поліпшення ситуації та подальшої оптимізації сукупності політичних, правових, економічних, соціальних, організаційних, інформаційних факторів.

Для активізації інвестиційних процесів і підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора необхідно на державному та регіональному рівні реалізувати наступний ряд заходів:

1. У сфері економіки:

- опрацювання вираженої і науково обґрунтованої стратегії розвитку економіки в цілому;
- стабілізація макроекономічної ситуації;
- формування ефективної ринкової інфраструктури (розвиток фондового ринку, створення ринку землі та запровадження іпотечного кредитування, створення системи реєстрації земельних і майнових прав та зобов'язань);

- зниження рівня «тінізації» економіки;

- розвиток приватних лізингових компаній;

- стимулювання довгострокового банківського кредитування та зниження банківських відсотків;

2. У законодавчій сфері:

- формування стабільної нормативно-правової бази для залучення інвестицій та гарантування захисту прав інвесторів і кредиторів;

- сприяння здійсненню судової реформи та забезпечення безумовного виконання судових рішень;

- активізація інформаційного забезпечення залучення інвестицій;

- створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу (підготовка менеджерів для сільськогосподарського виробництва, рівень кваліфікації яких відповідає міжнародним стандартам), тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основними перешкодами в залученні інвестицій в агропромисловий комплекс України є: високі ризики, пов'язані із специфікою сільського господарства (кліматичні умови, тривалість виробничого процесу), екологічним аспектом та економічною ситуацією в країні в цілому; низька інвестиційна привабливість галузі та підприємств, нерозвинена інфраструктура; високий рівень кредитних ставок комерційних банків; неусталена політика державного втручання та регулювання, яка не додає впевненості потенційним інвесторам.

Окреслення основних проблем інвестування АПК України дає підстави для пошуку вирішення цих проблем. Впровадження запропонованих пропозицій та рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності інвестиційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пугачёва Е.Н. Инвестиционная привлекательность аграрных предприятий / Е.Н. Пугачёва // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: Сборник научных трудов. — Донецк: ДонНУ, 2001. — С. 447-449.
2. Шикула М.К. Вирощування екологічно безпечної продукції рослинництва у ґрунтозахисному землеробстві / М.К. Шикула // Відтворення родючості ґрунтів у ґрунтозахисному землеробстві. — К.: Оранта, 1998. — С. 450-473.
3. Іваницька Г.Б. Ефективність іноземних інвестицій в АПК / Г.Б. Іваницька // Науковий вісник ВДУ. — 2001. — №3.
4. Локшина Т.Я., Методы оценки эффективности инвестиций в создании совместных производств / Т.Я. Локшина, Н.В. Надирашвили // Регулирование преобразования производства в условиях становления рыночных отношений. Сборник науч. трудов. — Донецк, 2007. — С. 36-41.
5. Макогон Ю.В. Иностранные инвестиции в современных условиях: статистика, опыт, проблемы / Ю.В. Макогон. — Донецк, 2006. — 51 с.
6. Собчук М.П. Створення і діяльність спільних підприємств / М.П. Собчук // Економіка АПК. — 2002. — № 3. — С. 98-102.